

Mechanizmy dyskryminacji

Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych

Autorka: Hanna Zielińska

Współpraca merytoryczna: Małgorzata Leszko

Projekt graficzny: Edyta Oldak

Co?

Karty to zbiór 12 infografik z podstawowymi definicjami mechanizmów psychospołecznych, które uruchamiają się w relacjach międzygrupowych: my/oni, stereotyp, uprzedzenie, wykluczenie, dyskryminacja, mowa nienawiści, piramida nienawiści, dehumanizacja, kozioł ofiarny, teoria spiskowa, efekt widza, etnocentryzm. Definicje opracowane zostały w oparciu o słownik pojęć na stronie www.rownosc.info/dictionary/ oraz publikację *Warszawa włącza – materiały warsztatowe*, red. Lena Rogowska-Lewandowska, Hanna Zielińska, Fundacja Kultury Dialogu / Stowarzyszenie Praktyków Kultury, Warszawa 2019.

W jakim celu?

Pracuj z kartami, jeśli chcesz, by osoby w twojej grupie:

- poznały wybrane pojęcia i mechanizmy związane z dyskryminacją;
- głębiej rozumiały wydarzenia oraz procesy historyczne (i współczesne);
- podjęły refleksję nad własnymi przekonaniami i postawami w sytuacjach międzygrupowych.

Kiedy?

Karty pomyślane są jako narzędzie do analizy i interpretacji wydarzeń oraz procesów społecznych pod kątem mechanizmów powstawania uprzedzeń i dyskryminacji. Szczególnie przydadzą się na lekcji historii lub wiedzy o społeczeństwie do:

- analizy i interpretacji wydarzeń historycznych (dot. relacji grupy większościowej z mniejszościami);
- dyskusji o bieżących wydarzeniach i konfliktach społecznych.

Jak?

1 Przed lekcją starannie zapoznaj się z treścią wszystkich kart. Wybierz materiał źródłowy i sprawdź, które karty znajdą zastosowanie do jego interpretacji. Zastanów się, jakie przykłady podasz, jakie dodasz treści uzupełniające (np. gdy omawiasz temat getta ławkowego – jak odniesiesz się do stereotypów Polaków na temat Żydów, co powiesz o antysemityzmie, jak omówisz rolę świadków itd.).

2 Wprowadź nowe narzędzie – objaśnij kontekst i podkreśl, że mechanizmy psychospołeczne dotyczą nas wszystkich, wpływają na nasze relacje i zachowania; w różnych sytuacjach człowiek/grupa może znaleźć się w różnych rolach – uprzywilejowanej, dyskryminowanej, świadka; niektóre mechanizmy są nieuniknione, nad innymi możemy mieć kontrolę. Zapoznaj grupę z kartami (np. opisując mechanizm i prosząc o odgadnięcie nazwy, lub odwrotnie – podając nazwę i prosząc o opis, czego on dotyczy), wyjaśnij, uzupełnij, jeśli pojawią się pytania.

3 Zaproś młodzież do analizy i interpretacji wybranego wydarzenia/procesu historycznego lub współczesnego z pomocą kart. Możesz to zrobić – w zależności od potrzeb i charakteru grupy oraz punktu ciężkości lekcji – na różne sposoby. Co do zasady: zachęć młodzież do identyfikowania obecności zjawisk i mechanizmów podanych na kartach w omawianym zagadnieniu. Karty przydadzą się do krytycznej analizy na wszystkich poziomach opisu wydarzenia:

- Kto? (wskazanie stron wydarzenia/procesu);
- Co? (określenie, czego dotyczyła sytuacja/konflikt/napięcie);
- Jak? (prześledzenie chronologii, sposobów działania, biegu wydarzeń);
- Dlaczego? (rozpoznanie przyczyn, motywacji, źródeł sytuacji);
- Konsekwencje? (wskazanie/próba przewidzenia skutków, odniesienie do następujących później wydarzeń i procesów).

4 Praca z kartami może przyjąć różne formy. Może to być np.:

- Praca indywidualna – uczniowie i uczniowie samodzielnie korzystają z kart, by wykonać zadanie (np. by rozpoznać mechanizmy, które wystąpiły w danym procesie historycznym, albo scharakteryzować relacje między dwiema grupami społecznymi).
- Praca w małych grupach – młodzież pracuje z kartami wspólnie, w ramach pary / małej grupy (np. szukając przykładów danego mechanizmu w znanych sobie wydarzeniach historycznych lub dyskutując dobór kart do uzasadnienia przyczyn danego wydarzenia).
- Praca z całą klasą – używasz kart jako pretekstu do dyskusji na forum (np. otwierasz rozmowę o marszach równości, wykorzystując karty „stereotyp”, „uprzedzenie”, „dyskryminacja”, albo rozmawiasz z grupą o „piramidzie nienawiści” na zajęciach o Zagładzie).

Wskazówki

- Poruszanie tematu wykluczenia i dyskryminacji w szkole wiąże się z tym, że możesz dotknąć problemu, który ma miejsce w waszej społeczności. Jeżeli podczas lekcji dowiesz się o takich sytuacjach, nie pozostawaj obojętny/obojętna.
- Na odniesienia do osobistych doświadczeń decyduj się jednak tylko wtedy, gdy wiesz, że poziom wzajemnego zaufania i bezpieczeństwa w grupie jest wysoki.
- Szczególne znaczenie dla rozmowy o zapobieganiu i przeciwdziałaniu dyskryminacji ma karta „efekt widza”. Wykorzystaj ją jako pretekst do rozmowy o (współ)odpowiedzialności w odniesieniu do reagowania na mowę nienawiści w sieci, żarty oparte na stereotypach, sztucznie narzucane podziały my/oni itd.

Informacje dodatkowe

Karty zawierają podstawowe opisy wybranych mechanizmów. Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej, znaleźć przykłady i bardziej szczegółową charakterystykę opisywanych pojęć i procesów, sięgnij do następujących publikacji:

- Słownik Fundacji Równość.info: <https://rownosc.info/dictionary/>;
- Lena Rogowska, *O dzieleniu i sklepaniu*, [w:] *W razie konieczności zbij szybkę*, red. taż., Stowarzyszenie Praktyków Kultury, Warszawa 2016: www.praktycy.org/apk/zbijszybke;
- *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. Maja Branka, Dominika Cieslikowska, Willa Decjusza, Kraków 2010: <https://rownosc.info/bibliography/publication/edukacja-antydyskryminacyjna-podrecznik-trenerski>;
- Raporty i materiały Towarzystwa Edukacji Antydyskryminacyjnej: <https://tea.org.pl/publikacje/>.

Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych

Analiza przypadku: getto ławkowe

Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych

Analiza przypadku: getto ławkowe

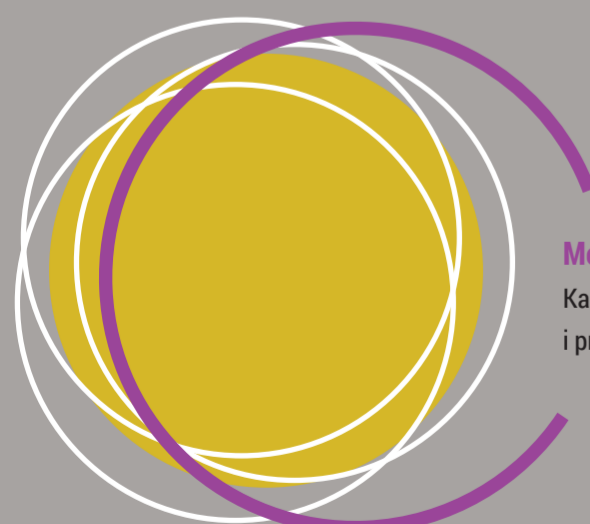
Autorka: Hanna Zielińska

Współpraca merytoryczna: Małgorzata Leszko

Projekt graficzny: Edyta Oldak

Wprowadzenie do pracy z kartami

W historii i herstorii niebagatelną rolę odgrywają **mechanizmy psychospołeczne**, które zachodzą między ludźmi/grupami, wpływając na ich relacje, decyzje i zachowania. Te mechanizmy bada i tłumaczy psychologia społeczna, w tym – psychologia uprzedzeń. Im lepiej rozumiemy ich dynamikę, tym bardziej świadomie i krytycznie możemy interpretować zarówno przeszłe, jak i współczesne nam wydarzenia. W tradycyjnych podejściu do nauczania historii nierzadko brakuje miejsca, by zatrzymać się i dostrzec złożone elementy wielu konfliktów i niechlubnych wydarzeń, skryte pod suchymi faktami i datami. Tymczasem spojrzenie na nie właśnie z perspektywy mechanizmów psychospołecznych pozwala lepiej **zrozumieć przyczyny i skutki, odczytać nastroje społeczne im towarzyszące**, „wejść w buty” postaci historycznych, które okazują się ludźmi targanymi emocjami. Takie spojrzenie może zachęcić młodzież do zainteresowania się historią, gdyż odnajdą w niej znane sobie uczucia i zjawiska. Jednocześnie warto potraktować tę perspektywę jako swego rodzaju szczepionkę – znając bowiem te mechanizmy i wiedząc, że „historia lubi się powtarzać”, możemy uodpornić się na próby manipulacji i wykorzystywania ich do tego, by siać niepokoje, pogłębiać podziały, doprowadzać do konfliktów. Możemy też skuteczniej im przeciwdziałać. A na pewno – poddać refleksji własne przekonania i zachowania.

Mechanizmy dyskryminacji

Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych

By zapoznać się z mechanizmami i dodać nowe narzędzia do interpretacji i analizy, proponujemy karty – zbiór 12 **infografik z podstawowymi definicjami najbardziej charakterystycznych mechanizmów międzygrupowych**, które odnajdziemy wszędzie tam, gdzie spotykają się różne osoby i/lub grupy społeczne. Mechanizmy te wynikają po części z uwarunkowań naszej psychiki, po części zaś z uwarunkowań społecznych. Ich wpływ jest bardzo silny, ale nie – nieunikniony. W dalszej części pokazujemy, jak można z kart skorzystać na lekcji na przykładzie analizy getta ławkowego.

Wykorzystanie kart na lekcji – uwagi ogólne

- Jeśli chcesz użyć kart do analizy wybranego wydarzenia historycznego, sięgnij po nie, gdy młodzież ma już ogólny obraz epoki, o której mowa – dzięki temu uczniowie i uczennice mogą osadzić analizowane wydarzenie w szerszym kontekście, rozpoznać jego przyczyny i skutki. W projekcie „Re:Memory – multimedialne historie lokalne” młodzież poznaje to wydarzenie poprzez pracę ze źródłami historycznymi.
- Możecie jednak przyjąć też inną taktykę: skupić się na wybranym tekście opisującym wydarzenie historyczne (np.: krótki artykuł, współczesny wywiad na ten temat, a w uzasadnionych przypadkach – nawet fragment podręcznika).
- Jeśli chcesz wykorzystać karty do analizy wydarzenia współczesnego, to rekomendujemy wybranie artykułu prasowego, który jest – w miarę możliwości – obiektywny. Ważne, by tekst spełniał dziennikarskie standardy tekstu informacyjnego.

Wykorzystanie kart na lekcji – przykład

1 WPROWADZENIE

Przedstaw klasie temat ćwiczenia i zapowiedz wykorzystanie kart – **odczytaj nazwy mechanizmów, które przedstawiają**. Zapytaj młodzież, co łączy te pojęcia, czego/kogo dotyczą, jakie budzą skojarzenia. Uzupełnij odpowiedzi, jeśli zajdzie taka potrzeba. Zauważ, że dotyczą relacji między ludźmi/grupami (a więc nas wszystkich) i że odnosią się do różnych sfer – poznawczej, emocjonalnej, behawioralnej (działania). Uprzedź młodzież, że najpierw będzie pracowała indywidualnie (lektura tekstu), a następnie w małych grupach (analiza tekstu), pracę zakończycie zaś wspólną rozmową na forum. Podziel klasę na małe grupy. Każdej z nich rozdaj tekst z opisem getta ławkowego oraz pytania do analizy (Załączniki 1 i 2, do pobrania ze strony projektu na witrynie szkolatolerancji.ceo.org.pl), a także komplet kart na grupę. Następnie wspólnie z młodzieżą omówcie arkusz z pytaniami – uczennice i uczniowie nie muszą odpowiadać na wszystkie pytania pomocnicze, mają one jedynie pomóc w docieklwej analizie.

2 PRACA INDYWIDUALNA

Przykładowe wprowadzenie nauczycielskie:
Przeczytajcie otrzymany tekst. Co opisuje, jaki jest jego główny temat? Prześledźcie rozwój zdarzeń i rozpoznajcie główne strony, których dotyczyła sytuacja. Z czego wyniknęła? Jak przebiegała? Jakie mechanizmy ją napędzały?
Jeśli oceniasz, że temat jest szczególnie trudny dla twojej klasy, możecie po samodzielnej lekturze wspólnie przeanalizować pierwsze pytanie (lub pierwsze dwa), a kolejne zostawić do analizy w małych grupach.

3 PRACA W MAŁYCH GRUPACH

Przykładowe wprowadzenie nauczycielskie:
Wspólnie przeanalizujcie opisane zdarzenia, skupiając się na przydzielonej wam części („co?”, „kto?”, „jak?” lub „dlaczego?”). Wybierzcie karty-mechanizmy, które według was pozwalają lepiej zrozumieć, zinterpretować opisaną historię/wydarzenie i najtrafniej oddają emocje, nastroje i działania ludzi/grup. Jakie mechanizmy społeczne możecie wskazać? Jak wpływały one na rozwój wydarzeń?

CO?

Przykładowa odpowiedź młodzieży:
Tekst opisuje dyskryminującą „instytucję” getta ławkowego, która była wprowadzana na polskich uczelniach w drugiej połowie lat 30. XX wieku. Getto ławkowe polegało na wydzieleniu części sali i zmuszeniu studentów pochodzenia żydowskiego do zajęcia miejsca w ławkach w tej części (zwykle po lewej stronie sali).

Wybrane karty: [stereotypy i uprzedzenia], [wykluczenie], [dyskryminacja], [piramida nienawiści]

Przykładowy komentarz nauczycielski:
Getto ławkowe to jaskrawy przykład dyskryminacji, wykluczenia i nierównego traktowania ze względu na tożsamość – w tym wypadku cechą decydującą

było pochodzenie żydowskie. Ten rodzaj dyskryminacji to antysemityzm (warto pamiętać o różnych rodzajach dyskryminacji w zależności od cechy, której dotyczy – seksizm, rasizm, romofobia, islamofobia, homofobia itd.).

W opisywanych wydarzeniach widzimy też, że niechęć i wrogość wobec Żydów narasta, a przemoc eskaluje – kolejne etapy wyróżnione w opublikowanej w 1954 r. piramidzie Allporta (która powstała właśnie jako analiza procesu prowadzącego do Zagłady). Določmy do tego antysemicką prasę w Polsce międzywojnia. Wiemy, że dochodziło do brutalnej, fizycznej przemocy (z użyciem kastetów, lasek i osadzonych na kijach zyletek) wobec studentów i studentek żydowskich.

Przy mówieniu o dyskryminacji warto zauważyć, że – w różnym czasie i w różnych sytuacjach – możemy znaleźć się w innych rolach – sprawcy, świadka, ofiary dyskryminacji.

KTO?

Przykładowa odpowiedź młodzieży:
Akcja wprowadzania gett ławkowych została zainicjowana i była egzekwowana przede wszystkim przez prawicowe, nacjonalistyczne organizacje studenckie (Obóz/Ruch Narodowo-Radykalny, Młodzież Wszechpolska). Członkowie tych organizacji dyskryminowali studentów żydowskich. Spotykało się to z przychylnością części wykładowców i pozostałych studentów, a na poziomie państwa – z przyzwoleniem lub biernością rządzących. Byli też – w mniejszości – akademicy i studenci nie-żydowscy, którzy jawnie sprzeciwiali się gettu ławkowemu i manifestowali solidarność ze studentami żydowskimi, przez co sami doświadczali dyskryminacji i przemocy (dyskryminacja przez asocjacje).

Wybrane karty: [my/oni], [dyskryminacja], [efekt widza]

Przykładowy komentarz nauczycielski:

Zwróćcie uwagę na sztucznie narzucony podział, niezgodny z wieloma tożsamościami – społeczność polskich Żydów była bardzo różnorodna, niektórzy zasymilowani polscy Żydzi identyfikowali się jednocześnie z polskością i żydowskością, niektórzy zaś wcale nie poczuli się do żydowskości. Tymczasem dla nacjonalistów te niuanse nie miały znaczenia. Potrzebny był jeden wróg dla budowania wspólnoty, która nie dopuszczała różnorodności. W ten sposób odwoływali się do plemienności – my versus oni, poglębiali polaryzację społeczną dla doraźnych celów politycznych. Kto ma prawo określać, za kogo się uważamy?

Dyskryminacja żydowskich studentów zachodziła na poziomie indywidualnym, instytucjonalnym i strukturalnym. Minister wyznał religijnych i oświecenia publicznego oficjalnie wypowiedział się przeciw gettu ławkowemu, ale w 1937 roku zezwolił rektorom na jego wprowadzanie, co w praktyce oznaczało właśnie usankcjonowanie gett. Władza była po stronie sprawców dyskryminacji.

Można przypuszczać, że wielu studentkom/studentom nie odpowiadał terror inspirowany nacjonalistyczną polityką i przemoc na uczelniach. Część, nie uczęszczając aktywnie w przemoc, popierała dyskryminację swoich żydowskich kolegów i koleżanek, część pozostawała obojętna lub zastraszona, a jeszcze inni, którzy nie decydowali się przeciwstawić i reagować na krzywdę – byli przykładem ulegania rozproszonej odpowiedzialności.

DLACZEGO?

Przykładowa odpowiedź młodzieży:
Pogarszają się relacje polsko-żydowskie, w kraju narasta antysemityzm. Do głosu dochodzą prawicowe organizacje, które nawołują do wykluczenia Żydów, także na uniwersytetach. Podtrzymują przekonanie o podziale na Polaków-katolików/Żydów-nie-Polaków. Żydzi obwiniani są przez prawicę o kryzys gospodarczy, stają się kozłem ofiarnym, widziani są jako ci „gorsi”, „wrodzy”, „zdradziecy”. Postulaty getta ławkowego spotykają się z aprobatą władz uniwersyteckich.

Wybrane karty: [my/oni], [stereotypy i uprzedzenia], [etnocentryzm], [mechanizm kozła ofiarnego], [teoria spiskowa]

Przykładowy komentarz nauczycielski:

Getto ławkowe to kolejna odsłona narastających nastrojów antyżydowskich, które szczególnie nasiliły się po śmierci Józefa Piłsudskiego (1935). Rządzący obóz sanacyjny próbował umocnić swoją popularność w społeczeństwie, odwołując się do haseł antysemickich (dystansując się od przemocy, ale popierając bojkot ekonomiczny czy emigrację Żydów). Hasłom tym sprzyja światowy kryzys gospodarczy, który Polskę dotknął bardzo silnie, a także kryzys wiary w idee demokracji. Mniej szość żydowska, 10% mieszkańców kraju, w szczególności rzemieślnicy i handlarze, łączy w oczy polskich nacjonalistów, którzy potrzebują figury wroga, by konsolidować szyki. Panoszą się stereotypy i uprzedzenia i narracje spiskowe np. o tym, że to Żydzi odpowiadają za zagrażający Polsce komunizm (mit „żydokomuny”). Na polskiej prowincji dochodzi do pogromów, do których podburzają nacjonalistyczni aktywiści. Za zachodnią granicą, w III Rzeszy, bez protestów ze strony światowej opinii publicznej, rozwija się antysemicka polityka nazistów, co

też nie pozostaje bez wpływu na atmosferę w Polsce. Dualizm postawy prezentował też Kościół katolicki, co prawda potępiający przemoc, ale sankcjonujący bojkot i przestrzegający przed złym wpływem moralnym Żydów na Polaków. To wszystko, razem z sięgającymi znacznie bardziej w przeszłość tradycjami niechęci do Żydów, budowało podwaliny pod kolejne antysemitckie wystąpienia.

JAK?

Przykładowa odpowiedź młodzieży:
W praktyce getto ławkowe od pomysłu organizacji nacjonalistycznych zmieniło się w obowiązujące na uczelniach prawo i praktykę. Studenci żydowscy musieli zajmować wyznaczone (nieparzyste) ławki, sia dać w określonej części sali bądź też uczestniczyć w zajęciach na stojąco. Byli zmuszani do tego siłą przez studentów-Polaków, wyzywani, bici, stygmatyzowani (również przez władze uczelnieane np. stemplami w indeksie).

Wybrane karty: [my/oni], [mowa nienawiści], [wykluczenie], [dyskryminacja], [piramida nienawiści], [dehumanizacja]

Przykładowy komentarz nauczycielski:
Na przykładzie getta ławkowego obserwujemy, jak dochodzi do eskalacji przemocy. Takie traktowanie studentów żydowskich – przez wyzwicka, pikiety, po segregację i akty przemocy fizycznej, możliwe było dzięki szerokiemu przyzwoleniu społecznemu, zbudowanemu na głębokim podziale my/oni.

4 PODSUMOWANIE NA FORUM

Możesz rozwinąć to zadanie o rozmowę o konsekwencjach. Co wynikało z takich postaw części społeczeństwa wobec mniejszości żydowskiej? Jakie to miało skutki? Możesz w tym miejscu nawiązać zarówno do pogłębiających się podziałów społecznych, narastającego antysemityzmu wraz z pomysłem usunięcia Żydów z kraju, ale także wspomnieć o czasie drugiej wojny światowej i rzeczywistości okupacyjnej, kiedy wielu Polaków, mimo nienawiści do hitlerowskiego najeźdźcy, z aprobatą przyjmowało politykę nazistów wobec Żydów, nie postrzegając ich jako pełnoprawnych współobywateli, sąsiadów. Możesz powrócić do karty opisującej piramidę nienawiści, by jeszcze raz uzmysłowić młodzieży charakter tego procesu. Na podsumowanie analizy z kartami zapytaj młodzież, czy obserwuje podobne zjawiska/mechanizmy współcześnie, wokół siebie, a może na poziomie kraju? Czym to grozi? Co możemy z tym zrobić?

Uwagi

- Karty mogą powtarzać się w kolejnych częściach analizy – w ten sposób masz szansę pogłębić z młodzieżą rozumienie mechanizmów i poziomów, na których działają.
- Inny sposób wykorzystania kart to np. podsumowanie całych działań wiedzy przez pryzmat mechanizmów psychospołecznych – wówczas młodzież musi przyporządkować do kart nie pojedyncze przypadki, lecz całokształt wydarzeń, zjawisk, procesów, o których uczyła się np. przez ostatnie pół roku albo w wybranym bloku tematycznym (takim jak choćby społeczeństwo II RP).
- Przy analizie poszczególnych przypadków możesz też zrezygnować z rozbudowanego arkusza pytań i poprosić młodzież o przyporządkowanie mechanizmów, które towarzyszyły danym wydarzeniom/zjawiskom.

Załącznik nr 1

Getto ławkowe – wydzielenie ławek (krzesel itp.) w części audytorium, sali lekcyjnej itp. dla pewnej kategorii studentów i uczniów (najczęściej Żydów) w celu odseparowania ich od reszty obecnych. Polskie nacjonalistyczne organizacje młodzieżowe dążyły do ograniczenia (numerus clausus) lub całkowitego wyeliminowania (numerus nullus) młodzieży żydowskiej z wyższych uczelni. Urządzano burdy, które dezorganizowały naukę, często kończyły się fizycznym poszkodowaniem uczestników, zwłaszcza Żydów, a niekiedy ich śmiercią. Oficjalny postulat stosowania getta ławkowego został wysunięty w 1933 r.; akcja ta nasiliła się w październiku 1935 r., do czego zachętę stanowiły zarządzenia dwóch dziekanów Politechniki Lwowskiej, którzy wprowadzili rozdział miejsc na salach wykładowych (przeciw temu protestowało wielu profesorów). W 1937 r. getto ławkowe zostały wprowadzone przez większość rektorów wyższych uczelni za zgodą ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Wojciecha Świątosiławskiego, m.in. 5.10.1937 r. rektor Uniwersytetu Warszawskiego Antoniewicz wprowadził getto ławkowe na tej uczelni, co spotkało się z protestami znacznej części profesorów

i różnymi formami protestu ze strony studentów żydowskich i przeciwników nacjonalizmu. Podobne zarządzenia wydawali rektorzy innych uczelni, a szczególnie skandaliczny charakter miało wprowadzenie getta ławkowego w Szkole Inżynierskiej im. Wawelberga i Rotwanda, którą twórcy przekazali państwu polskiemu pod warunkiem, że nie będą w niej stosowane przepisy dyskryminujące mniejszości. Spadkobiercy fundatorów wystąpili w tej sprawie do sądu. Przeciwko gettom ławkowym protestowało bezskutecznie wielu wybitnych uczonych polskich, m.in. filozof Tadeusz Kotarbiński.

Jerzy Tomaszewski, <https://sztetl.org.pl/pl/slownik/getto-lawkowe>

Załącznik nr 2

Pytania pomocnicze do analizy

Poniżej znajdziecie pytania pomocnicze do analizy wydarzenia:

KTO?

Jakich grup dotyczy przedstawiona historia? Wskażcie te, który były bezpośredni i pośrednio stronami w opisywanych wydarzeniach. Co je charakteryzowało – co łączyło, a co odróżniało? Jak je opiszecie? Czy możecie wskazać grupę mniejszościową i większościową? Czy w wydarzenie zaangażowane były jeszcze inne osoby, grupy? Jak?

CO?

O czym jest analizowany tekst? Czego dotyczyło napięcie/konflikt? Jak było interpretowane przez strony konfliktu? Czy i jak jest to pamiętane dziś?

DLACZEGO?

Dlaczego doszło do tego wydarzenia? Jakie były bezpośrednie przyczyny, które doprowadziły do tej sytuacji? Co ją poprzedziło? Jaki kontekst, nastroje, motywacje?

JAK?

Co (z)robiono? Jaki był przebieg tej historii/tego wydarzenia? Jakie etapy i/lub punkty zwrotne możecie wskazać? Jakie mechanizmy zadziały/zostały uruchomione?

